

УДК 316.77

J. M. Ломачинська

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри філософії

Київського університету імені Бориса Грінченка

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ЯК ЗАСІБ МАНІПУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМИ СИСТЕМАМИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ

Актуальність проблеми дослідження зумовлена глобалізаційними інформаційно-комунікаційними викликами сучасності, що актуалізують інформаційний контекст соціальних відносин, роль інформаційних ресурсів у стратегічному функціонуванні держави та змушують переосмислити сутність інформаційної війни як основного засобу розв'язання конфліктів між інформаційними системами різних рівнів.

Феномен інформаційної війни як об'єкт наукового аналізу знаходиться на межі філософського, соціально-комунікаційного, політичного, економічного знання, що зумовлено амбівалентністю поняття інформація як її фундаментальної основи. У сучасній вітчизняній та зарубіжній думці точиться активна наукова дискусія щодо сутності інформаційної війни як результату розвитку інформаційного суспільства, водночас проблемне поле дослідження феномена інформаційної війни як агресії проти інформаційних систем залишається поза увагою науковців, що і зумовлює проблематику означеного дослідження. Теоретичною основою аналізу стали публікації зарубіжних та вітчизняних науковців - С. Бухаріна, Н. Волковського, М. Маклюєна, О. Марунченка, І. Панаріна, В. Петрова, Г. Почепцова, С. Расторгуєва, В. Різуна, А. Соколова, Е. Тоффлера тощо.

Метою аналізу є порівняльний аналіз стратегій та засобів інформаційних війн проти різних видів інформаційних систем у контексті історії інформаційно-комунікаційних революцій та глобалізаційних викликів сучасності.

Сучасне інформаційне суспільство можна визначити як таке, що формується в результаті нової глобальної соціальної революції, породженої вибуховим розвитком і конвергенцією інформаційних і комунікаційних технологій; як суспільство знання, в якому безперешкодний доступ до інформаційних ресурсів і умінь працювати з інформацією як із найважливішим соціальним, економічним і духовним ресурсом постає основним джерелом продуктивності праці і влади; як глобальне мережеве суспільство, в якому обмін інформацією не має часових чи просторових меж. В Окінавській Хартії глобального інформаційного суспільства зазначено: «Інформаційне суспільство дає людям змогу ширше використовувати свій потенціал і реалізовувати свої устремління» [9].

Водночас інформаційно-комунікаційні технології - це також глобальний інструмент перерозподілу ідей, капіталу та праці, який визначає парадигму розвитку глобалізованого світу. В інформаційному суспільстві боротьба за капітал відходить на другий план, а головним стає доступ до інформаційних ресурсів, що призводить до того, що війни ведуться вже більше в інформаційному просторі та за допомогою інформаційних видів озброєнь. Зважаючи на зміст та роль інформації в сучасному світі, варто розуміти сучасну інформаційну війну як війну проти інформаційних систем.

У визначенні сутності феномена інформаційної війни як базову варто використати тезу М. Маклюєна: «Війна не є <...> інструментом політики, що використовується народами задля поширення чи захисту політичних цінностей чи національних інтересів. Навпаки, вона сама є базисом організації, на якій побудовані всі сучасні суспільства. Загальна приблизна причина війни - перетин інтересів однієї нації з прагненнями іншої. Але в основі всіх розбіжностей національних інтересів лежать динамічні вимоги самої системи війни заради періодичного збройного конфлікту» [6, с. 129]. Відповідно, інформаційна війна є неминучим станом існування суспільства як цілісної інформаційної системи.

За словами М. Маклюєна, війна - це «прискорена програма навчання, примусова освіта для супротивника» [6, с. 141], адже у будь-якій війні вивчаються ресурси та характеристики супротивника, щоб зрозуміти його наміри. «Генерали і їх штаби обдумують кожен аспект ворожої психології, вивчають культурну історію, ресурси і технології, тому сучасні війни, локальні і глобальні, давно перетворились на школи всесвітнього «глобального села» [6, с. 142]. Відповідно, варто визначати як деструктивні, так і конструктивні її фактори, як радикальний стимул необхідності постійної готовності до мобілізації внутрішніх ресурсів інформаційної системи, вдосконалення рівня інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційної безпеки суспільства, постійне підвищення інформаційно-комунікаційної освіти та інформаційної культури суспільства.

Дослідження феномена інформаційної війни зумовлює необхідність аналізу його сутнісних складових елементів - інформації як основного засобу впливу, засобів комунікації, що забезпечують функціонування інформаційних потоків, інформаційної системи як об'єкта інформаційного ураження.

Варто зазначити, що у вітчизняних законодавчих та нормативних документах відсутнє єдине трактування терміна «інформація». У Законі України «Про інформацію» інформація - «будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [13]. Інше визначення інформації, присутнє у нормативних документах («повідомлення, яке використовують в процесі комунікації для підвищення рівня знань» [4, с. 6]), є більш точним, адже відображає сутність інформації у соціально-комунікаційних процесах, її роль для реципієнта, який здатний її розкодувати та засвоїти у власному соціальному досвіді. Означене характеризує ключову роль інформації у функціонуванні соціальної інформаційної системи, її соціальний зміст: лише те повідомлення, яке формує знання і, відповідно, стає елементом соціальної пам'яті, є інформацією.

Сучасна вітчизняна наука у визначенні соціально-комунікаційних процесів дотримується позиції В. Різуна, який запропонував розрізняти «соціальні комунікації» та «соціальну комунікацію»: «соціальними» варто називати ті комунікації, де «у ролі ініціаторів спілкування найчастіше виступають соціально комунікаційні інститути, служби, а з іншого - організовані спільноти (соціум, соціальні групи). Ці комунікації є соціально маркованими, бо передбачають взаємодію з соціально визначеними групами людей» [17, с. 7], а «підготовка кадрів для цієї справи передбачає вивчення історії, технологій, методів, принципів, наукових засад соціально комунікаційної діяльності» [17, с. 8]. Соціальна комунікація («соціальне спілкування») визначається як різновид публічного спілкування, тому в аналізі феномена інформаційних війн доцільно вживати термін «соціальні комунікації», адже це професійно-організований комунікаційний процес, що передбачає використання відповідних інформаційно-комунікаційних засобів, мереж та ресурсів, де інформація постає товаром споживання.

Відповідно до Закону України «Про національну програму інформатизації», інформаційний ресурс - це «сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо)» [15]. У Законі України «Про науково-технічну інформацію» [14] подається більш конкретизоване поняття «інформаційні ресурси суспільного користування», під якими розуміється «сукупність інформаційних ресурсів державних органів науково-техніч-

ної інформації, наукових, науково-технічних бібліотек, а також комерційних центрів, фірм, організацій», чим підкреслюється ключова роль інформаційно-комунікаційних інститутів у формуванні національних інформаційних ресурсів.

Під інформаційною системою варто розуміти систему, що здійснює: отримання вхідних даних; обробку цих даних і видачу результату: «Інформаційна система - це комунікаційна система, що забезпечує комунікацію та оброблення інформації» [4, с. 7]. Інформаційні системи поділяються на прості (технічні) та складні (біологічні і соціальні). Проста інформаційна система - це та, що здійснює обробку інформації за одним чітко визначеним алгоритмом (комп'ютер). Але в інформаційній війні об'єктом ураження частіше стають складні біологічні системи, що здатні до самонавчання (індивіди, соціальні групи та навіть цілі нації). Функціонування біологічної та соціальної інформаційної системи (збір, обробка, передача інформації) зумовлюється наявністю комунікативних потреб, які визначаються пам'яттю (індивідуальною чи соціальною), що зумовлює відповідне сприйняття навколишньої реальності. Соціально значимими є ті комунікаційні повідомлення, які володіють для конкретного соціуму ціннісним змістом, сприяють консолідації спільноти та стають надбанням її соціальної пам'яті, яка виступає носієм норм та цінностей соціальних груп.

Поведінка складної інформаційної системи визначається наочною у неї моделлю світу, тому «достатньо відкоригувати модель світу, викрививши цілі, правила, факти, - і система слухняно і самостійно стане виконавцем чужої волі» [16, с. 10]. Тому сучасна інформаційна війна має основною метою перепрограмування (переважно складних біологічних) інформаційних систем відповідно до власних цілей.

Для аналізу рівня глобальності наслідків різних видів інформаційних конфліктів варто розмежувати зміст понять «інформаційна війна» та «інформаційне протиборство». Інформаційна війна - комунікативна технологія впливу на масову свідомість із метою знищення (чи перепрограмування) інформаційних систем супротивника з одночасним зміцненням власних інформаційних систем; об'єктом ураження в інформаційній війні є певні типи суспільної свідомості, менталітет націй, духовні засади армій, їх вірування, ідеологія, історія націй, притаманні їм патріотизм, культура тощо. Інформаційне протиборство постає як сукупність таких взаємин між суб'єктами світового співтовариства, коли одні суб'єкти, шляхом активного впливу на інформаційну сферу інших суб'єктів, прагнуть одержати перевагу над конфронтуючою стороною в економічній, політичній, військовій або іншій сфері. Генеза інформаційного протиборства як невід'ємної складової частини ведення інформаційної війни, детально проаналізована у дослідженнях Н. Волковського [3].

У контексті класифікації розвитку інформаційно-комунікаційних революцій, запропонованої А. Соколовим [18], можна виокремити процеси вдосконалення технологій інформаційного протиборства з їх поступовим переходом на рівень інформаційних війн. У період першої комунікаційної революції джерелами ідей інформаційного впливу можна вважати первісне осмислення правителями стародавнього світу фізично ненасильницького керування масами людей на основі вербальних (інформаційно-психологічних) технологій (виступи ораторів, релігійних проповідників, поширення чуток, дезінформації, демонстрації військової переваги тощо). Узагальнення означених маніпулятивних стратегій впливу на супротивника представлено у давньокитайського мислителя і військового діяча Сунь-Цзи, який визначив основну ідею війни: «У будь-якій війні, як правило, найкраща політика зводиться до захоплення держави в цілому. Одержати сотні перемог у бою - це не межа мистецтва. Підкорити супротивника без бою - ось це вінець мистецтва» [19, с. 129-130]. У категоріях сучасності означену тезу можливо трактувати таким чином: кінцевою метою успішної війни є перепрограмування конфронтуючої інформаційної системи у власних цілях.

Друга комунікаційна революція - розвиток книгодрукування, що зумовив формування основних соціально-комунікаційних інститутів (видавництва, преса, публічні бібліотеки тощо). Ця революція якісно відрізнялася від попередніх тим, що зробила будь-яку інформацію (зокрема, наукові знання) продукцією масового споживання. Означений період М. Маклюен назвав «Галактикою Гутенберга», зазначивши: «Найбільш суттєвою рисою книгодрукарства є відтворюваність і повторюваність, а повторюваність веде до гіпнозу та одержимості» [7, с. 29]. М. Маклюен акцентує не лише на глобальності значення книгодрукування для інформаційно-комунікаційного становлення людства загалом, але й підкреслює значення національного книгодрукування для становлення конкретної національної спільноти як цілісної соціально-комунікаційної системи: «Розвиток друкарства - процес, в якому поряд йдуть як артикулювання приватного внутрішнього досвіду, так і масовість колективної національної свідомості, адже вплив нової технології полягає в тому, що вона надає національній мові візуальність і робить її об'єднуючою тауніфікуючою силою» [7, с. 140]. Тому, з позиції М. Маклюена, націоналізм як передумова формування нації не можливий доти, поки національна мова не отримує друковану форму.

Третя комунікаційна революція - поява електронних засобів зв'язку. Поява телеграфу трактується М. Маклюеном як кінець «Галактики Гутенберга» та початок формування «глобального села». В результаті значно підсилюються наочність і образність засобів інформаційного впливу, збільшилися можливості нагромадження й тривалого збереження інформації в будь-якому обсязі, відповідно, з'явилась можливість як оперативного, так і довгострокового, як виборчого, так і масового інформаційного впливу на свідомість, волю й почуття населення. На означеному етапі ефективність інформаційно-пропагандистського впливу забезпечується завдяки глобальному підсиленню засобами масової інформації комунікативного резонансу (специфіка резонансної комунікативної технології детально проаналізована у дослідженнях Г. Почепцова [12]). На зміну прямолінійній пропаганді приходять масовий гіпноз, якому піддаються цілі країни та народи. Як глобальна інформаційна технологія набуває активного застосування медіатизація соціальної пам'яті. «Найнебезпечнішими серед усіх форм тиранії є ті, які впроваджуються так підступно й глибоко, що перестаєш їх відчувати» [21, с. 31].

Четверта комунікаційна революція - впровадження комп'ютерної техніки та телекомунікацій; її ключовим моментом є подолання часу завдяки величезній швидкості та глобальних обсягах переданої інформації. Як основний носій інформації стали виступати комп'ютерні носії, а найважливішим засобом доведення інформації - телекомунікаційні мережі. Стало можливим створення таємного персонального інформаційного впливу на конкретного користувача комп'ютерної мережі й неконтрольованого масового впливу на широку аудиторію глобальних телекомунікаційних мереж. Інтенсивний розвиток новітніх технологій у сфері комунікацій, глобальні інтеграційні процеси, становлення інформаційного суспільства викликають пильну увагу до можливостей впливу на індивідуальну й масову свідомість, актуалізують проблему інформаційної безпеки. Війни епохи постмодерну або епохи глобального інформаційного суспільства від війн епохи модерну, передусім, вирізняє принцип демасифікації, заснований на використанні інформації для досягнення бажаних цілей. На глі сучасної інформаційної революції у світовій практиці міждержавних відносин відбувається послідовна трансформація війни класичного типу як збройного летального протиборства із чисельними людськими жертвами у війни некласичного типу. Означений історико-культурний етап визначає людство як глобальну спільність - «буття, свідомість і діяльність людства, виступає у вигляді спільності (сукупності), ядро якої конституюване співвіднесеністю трьох «першопочатків» (соціальне, природне, суб'єктно-діяльнісне)» [22, с. 65]. Глобалізаційні процеси актуалізують

проблему ідентичності - національної, релігійної, культурної, адже саме ідентичність постає об'єктом глобального інформаційно-психологічного ураження.

Вдосконалення засобів інформаційно-комунікаційного впливу у становленні інформаційно-комунікаційних революцій дає змогу зробити висновок про трансформацію видів інформаційної війни. І якщо на рівні першої комунікаційної революції можна вести мову про інформаційне протистояння як локальний нетривалий інформаційний вплив з метою забезпечення успіху збройних конфліктів між окремими соціальними спільнотами, то на рівні другої комунікаційної революції мова може йти про інформаційно-психологічну війну, де комунікантом виступають окремі соціальні інститути (напр. Церква), що здійснюють масовий інформаційний вплив через підконтрольні соціально-комунікаційні інститути (видавництва, бібліотеки, пресу), а реципієнтом виступають великі соціокультурні спільноти, об'єднані спільністю походження, мови, культури тощо. Зокрема, В. Петров визначає еволюцію війн як «вдосконалення різноманітних форм та методів інформаційно-психологічного «насилства» й відповідної «зброї» як знаряддя подібного насилства». Її мета - «підкорити волю супротивника інформаційними впливами й морально-психологічним пригнічуванням волі населення» [11, с 17] задля часткового або повного руйнування суспільної свідомості і втрати національного суверенітету. Автор акцентує на війні інформаційно-психологічній, яку в сучасній науковій думці визначають переважно як плановане використання пропаганди та інших психологічних дій із метою руйнування самоідентифікації спільноти, її базових цінностей, що відображені в культурних традиціях, віруваннях, менталітеті, означені в мові.

Водночас пропаганда може виконувати як деструктивну, так і конструктивну роль, адже її основна функція полягає у «формуванні в певній частині суспільства <...> моральних цінностей (чи зміна наявних) і певних емоційних реакцій та станів» [1, с 661]. Відповідно, в умовах зовнішніх інформаційних загроз пропаганда має спрямовуватись не лише на протидію зовнішнім впливам, але й на відновлення цілісності власної інформаційної системи - формування позитивного іміджу держави, національно-патріотичне виховання, утвердження національної системи духовних цінностей тощо.

На рівні третьої комунікаційної революції інформаційно-психологічна війна набуває рис консцієнтальної, де об'єктом ураження постають ціннісні орієнтири окремих націй. Зміна геополітичної ситуації опісля Другої світової війни, загроза глобального знищення людства зумовила необхідність наукового аналізу інформаційної війни як основної маніпулятивної стратегії сучасної геополітики. І. Панарін зазначає: «У XXI ст. можна зробити висновок про те, що інформаційна війна є основним засобом сучасної світової політики, домінуючим способом досягнення духовної, політичної та економічної влади» [10, с 6]. На означеному етапі інформаційних війн завдяки ЗМІ долаються просторовий та часовий бар'єри: ЗМІ не лише здатні охопити нескінченну сукупність реципієнтів, розосереджених у просторі та часі, але й актуалізується здатність медіа формувати порядок денний у політичному дискурсі та впливати на механізми прийняття рішень. Засоби масової комунікації постають ключовим елементом механізму цілеспрямованого конструювання політичних зв'язків і відносин із громадськістю.

На рівні четвертої комунікаційної революції підвидом інформаційної війни стає війна інформаційно-технічна (або мережна), де безпосереднім об'єктом ураження є технічні інформаційні системи. Сучасні глобалізаційні процеси сприяють вдосконаленню форм і методів інформаційного впливу проти соціальних інформаційних систем. В окремих наукових дослідженнях вводиться в науковий обіг поняття «політична інформаційна війна» як сукупність взаємодіючих носин між суб'єктами політичного простору, в рамках яких означені суб'єкти з метою вирішення своїх політичних за-

вдань активно впливають на інформаційну сферу один одного за допомогою програмно-технічних, радіоелектронних та інформаційно-психологічних засобів [8, с 5]. В. Е. Тоффлера домінує поняття економічної інформаційної війни [20, с 202], під яким усвідомлюється невідворотний стан інформаційного домінування суспільства «третьої хвилі». Відмінною рисою сучасного інформаційного суспільства для Е. Тоффлера стало отождолення інформації і знання, що змушує кардинально переосмислити наявну систему влади з домінування владної монополії над матеріальними (сировинними) ресурсами на домінування інформаційними ресурсами. Відповідно, в інформаційному суспільстві інформаційна політична та інформаційна економічна війни є тотожними за кінцевою метою - забезпечення ринку збуту для власної економіки (експорт інформаційних товарів та послуг) із метою встановлення владного інформаційного домінування.

Серед геополітичних стратегій інформаційних війн можна виділити такі: об'єднання суб'єктів геополітичної конкуренції за право переважного впливу на світовий інформаційний простір; ініціювання й підтримка інформаційного й геополітичного сепаратизму; встановлення контролю над інформаційними ресурсами та інформаційно-комунікаційними системами супротивника; інформаційна блокада тощо. С. Бухарін [2, с 301] визначає такі технології маніпулювання інформаційними системами на геополітичному рівні: контролювати та поповнювати власні матеріальні та інтелектуальні ресурси, руйнуючи водночас ресурси супротивника; перетворювати детерміновані фактори для супротивника на випадкові та невизначені; дезінформувати супротивника щодо законів та факторів функціонування явищ суспільної реальності; маніпулювати супротивником, щоб він не розумів своїх цілей, і, як наслідок, скеровувати його в потрібному напрямі.

Феномен інформаційної війни знаходить своє вираження на всіх етапах історичних трансформацій - зміни політичних ідеологій, утвердження нових релігій, водночас лише в епоху глобалізаційних процесів сучасності інформаційні війни варто розуміти як неминучий процес самоствердження соціальних інформаційних систем. Мультимедійна інформаційно-комунікаційна революція нівелює просторові та часові обмеження, а технології віртуального світу стирають межі реальності. Водночас, поряд з глобальними небезпеками, що можуть призвести до перепрограмування соціуму як інформаційної системи, сучасний рівень військових озброєнь визначає інформаційну війну як безальтернативний спосіб вирішення глобальних геополітичних конфліктів. Інформаційна війна - це постійний виклик для інформаційної системи, що вимагає глобальної мобілізації ресурсів не лише для її захисту, але й подальшого розвитку та ефективного функціонування, а саме: актуалізації держави як регулятора інформаційно-комунікаційних процесів в суспільстві, підвищення ролі соціально-комунікаційних інститутів у формуванні та пропаганді національних інформаційних ресурсів, мобілізації освітніх інституцій задля забезпечення відповідного рівня інформаційної культури суспільства.

Література

1. Большой энциклопедический словарь: философия, социология, религия, эзотеризм, политэкономия / главн. науч. ред. и сост. С.Ю. Солодовников. Мн.: МФЦП, 2002. 1008 с.
2. Бухарин С.Н. Методы и технологии информационных войн / С.Н. Бухарин, В.В. Циганов. М.: Академический проект, 2007. 384с.
3. Волковский Н.Л. История информационных войн. В 2 ч. Ч. 1. СПб.: ООО «Издательство «Полигон», 2003. 512 с, ил.
4. ДСТУ ISO 5127: 2007. Словник термінів. Інформація та документація. К.: Держспоживстандарт України, 2010. 237 с.
5. Ломачинська І.М. Інформаційна війна як фактор реалізації сучасної геополітики. Вплив глобалізаційних процесів на безпеку держави: економічний, інформаційний,

соціальний та культурологічний аспекти: Монографія: за заг. ред. П.І. Юхименка. К.: Університет «Україна», 2015. С 196-218.

6. Маклюэн М. Война и мир в глобальной деревне / М. Маклюэн; К. Фиоре; пер. с англ. И. Летберга. М.: Астрель, 2012. 219 с.

7. Маклюэн М. Галактика Гуттенберга. К.: Ника-Центр, 2004. 432 с.

8. Марунченко О.П. Інформаційна війна у сучасному політичному просторі: автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Одеса, 2013. 20 с.

9. Окинавская Хартия глобального информационного общества. URL: www.iis.ru/library/okinawa/charter_ru.html (дата обращения: 18.03.2018)/.

10. Панарин И.Н. Информационная война и геополитика. М.: Издательство «Поколение», 2006. 560 с.

11. Петров В.В. Военно-інформаційна безпека України за умов посилення загроз інформаційних війн: автореф. дис. ... канд. політ. наук. К., 2010. 19 с

12. Почепцов Г.Г. Информационные войны. М.: Рефлбук, К.: Ваклер, 2000. 576 с

13. Про інформацію: Закон України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 19.03.2018).

14. Про науково-технічну інформацію: Закон України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3322-12> (дата звернення: 19.03.2018).

15. Про національну програму інформатизації: Закон України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр> (дата звернення: 19.03.2018).

16. Расгоргуев С.П. Философия информационной войны. М.: Вузовская книга, МПСИ, 2003. 300 с.

17. Різун В.В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій. Світ соціальних комунікацій: наук. журн. / Гол. ред. О.М. Холод. Т. 2. К.: КиНУ, ДонНУ, 2011. С 7-11.

18. Соколов А.В. Метатеория социальной коммуникации / Российская национальная библиотека. СПб.: 2001. 351 с

19. Сунь Цзы. Искусство войны. Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. 288 с.

20. Тоффлер Э. Метаморфозы власти. М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. 669, [3]с.

21. Цуладзе А.М. Политические манипуляции, или Покорение толпы. М.: Книжный дом «Университет», 1999. 144 с.

22. Чешков М. Глобалистика как научное знание. Очерки теории и категориального аппарата. М.: Научно-образовательный форум по международным отношениям, 2005. 224 с.

Анотація

Ломачинська І. М. Інформаційні війни як засіб маніпулювання інформаційними системами в епоху глобальних викликів сучасності. - Стаття.

У статті феномен інформаційної війни розглядається в контексті його складових частин - інформаційної системи, інформації та засобів комунікації. Зазначено, що феномен інформаційної війни є логічним наслідком інформаційно-комунікаційних революцій: на рівні першої комунікаційної революції виникають різні форми інформаційного протистояння; друга комунікаційна революція формує передумови нації як інформаційної системи, поєднаної спільністю мови, цінностей та соціальною пам'яттю; третя комунікаційна революція актуалізує роль комунікаційного резонансу. Особливості четвертої комунікаційної революції - виникнення мережних війн, віртуалізація свідомості, подолання часових та просторових обмежень інформаційного впливу. Інформаційна війна стає основним способом вирішення міждержавних конфліктів, адже забезпечує біологічне існування людства. Відповід-

но, інформаційну війну необхідно усвідомлювати як виклик для інформаційної системи, що змушує її до мобілізації внутрішніх ресурсів: підвищення рівня інформаційної безпеки, пропаганди національних інформаційних ресурсів, вдосконалення інформаційної культури суспільства.

Ключові слова: інформаційна війна, інформаційна система, інформаційні ресурси, інформаційне протистояння, інформаційно-комунікаційна революція.

Аннотация

Ломачинская И. М. Информационные войны как средство манипулирования информационными системами в эпоху глобальных вызовов современности. - Статья.

В статье феномен информационной войны рассматривается в контексте его составляющих - информационной системы, информации, средств коммуникации. Отмечено, что феномен информационной войны является логическим следствием информационно-коммуникационных революций: на уровне первой коммуникационной революции возникают различные формы информационного противостояния; вторая коммуникационная революция формирует предпосылки нации как информационно-коммуникационной системы, соединенной общностью языка, ценностей и социальной памяти; третья коммуникационная революция актуализирует роль коммуникационного резонанса. Особенности четвертой коммуникационной революции - возникновение сетевых войн, виртуализация сознания, преодоление временных и пространственных ограничений информационного воздействия. Информационная война становится основным способом решения межгосударственных конфликтов, ведь обеспечивает биологическое существование человечества. Соответственно, информационную войну нужно понимать как вызов для информационной системы, который мобилизует ее внутренние ресурсы: повышение уровня информационной безопасности, пропаганда национальных информационных ресурсов, совершенствование информационной культуры общества.

Ключевые слова: информационная война, информационная система, информационные ресурсы, информационное противостояние, информационно-коммуникационная революция.

Summary

Lomachynska I. M. Information wars as a means of manipulating information systems in the era of global challenges of our time. - Article.

In the article, the phenomenon of information warfare is considered in the context of its components - information system, information, communication media. It is noted that the phenomenon of information warfare is a logical consequence of information and communication revolutions: at the level of the first communication revolution different forms of information confrontation arise. The second communication revolution forms the preconditions of the nation as an information system, united by a common language, values and social memory. The third communication revolution actualizes the role of communication resonance. Features of the fourth communication revolution - the emergence of network wars, virtualization of consciousness, overcoming the temporal and spatial limitations of information impact. Information warfare is becoming the main way to resolve interstate conflicts, because it ensures the biological existence of mankind. Accordingly, the information war should be understood as a challenge for the information system that mobilizes its internal resources: raising the level of information security, promoting national information resources, improving the information culture of the society.

Key words: information war, information system, information resources, information confrontation, information and communication revolution.